

GRAFŲ TIŠKEVIČIŲ NUOTRAUKOS KRETINGOS MUZIEJUJE

JULIUS KANARSKAS

Kretingos muziejaus Ikonografijos rinkinyje sukaupta apie 3 000 senųjų fotografijų, sukurtų iki 1940 metų. Vertingiausių jų dalį sudaro apie 420 pavienių ir albumuose esančių grafų Tiškevičių giminės nuotraukų, kurios į muziejų pateko 1940 m. liepos mėnesį iš Kretingos dvarininko Aleksandro Tiškevičiaus asmeninio archyvo.

Šios nuotraukos sukurtos 1860–1935 metais. Jose įamžintas grafų Tiškevičių giminės Biržų šakos Kretingos atšakos įkūrėjas, vienas įtakingiausių XIX a. II pusės Lietuvos didikų, Rusijos imperijos kariuomenės pulkininkas, grafas Juozapas Tiškevičius (1830–1891), jo žmona, vaikai, jų šeimų nariai, kiti giminės bei artimieji, draugai. Daugiausia fotografijų sukurta tuometinės Rusijos imperijos teritorijoje – Sankt Peterburge, Varšuvoje, Pinske, Rygoje, Liepojoje, Vilniuje, Kaune, Palangoje, Kretingoje. Yra nuotraukų ir iš Vokietijos, Italijos, Prancūzijos, Austrijos-Vengrijos, Didžiosios Britanijos miestų ir kurortų. Jos sudaro galimybę vizualiai pažinti grafų Tiškevičių Kretingos atšakos giminės narius ir kitus su jais bendravusius žmones, daug ką įdomaus sužinoti apie šeimos tradicijas, istoriją, XIX a. II p. – XX a. I p. Lietuvos diduomenės madą.

Ankstyviausiu laikomas apie 1860 m. fotografo O. Neušhaferio (Neuschäffer) sukurtas jauno karininko Juozapo portretas.

Grafas J. Tiškevičius su šeima rezidavo Lentvaryje, o vasaromis – Palangos dvare. Čia, Palangoje, prie Baltijos jūros, J. Tiškevičius 1877–1880 m. įkūrė kurortą. 1875 m. savo rezidenciją jis perkėlė į Kretingos dvarą. Kai rezidavo Lentvaryje ir gyvendavo savo rūmuose Vilniuje, grafas mėgdavo fotografuotis pas žymų Vilniaus fotografą portretistą Aleksandrą Vladislovą Štrausą (1834–1896). Yra išlikęs ir Paryžiuje, L. Laffono fotoateljė, XIX a. 8 dešimtmetyje sukurtas J. Tiškevičiaus portretas bei 1885 m. Sankt Peterburgo fotografo A. Pasečio daryta šio grafo ir jo sūnaus Aleksandro nuotrauka.

XIX a. pabaigoje, po grafo J. Tiškevičiaus mirties, sūnaus Aleksandro Tiškevičiaus pasamdyti dailininkai K. Mordasevičiaus ir H. Knoechtas pagal turėtas portretines nuotraukas nutapė keletą grafo Juozapo Tiškevičiaus portretų, kurie šiuo metu saugomi Kretingos muziejaus Vaizduojamosios dailės rinkinyje.

1861 m. Juozapas Tiškevičius vedė Sofiją Horvat (~1839–1919).

Rusijos imperijos kazokų kariuomenės pulkininkas Juozapas Tiškevičius (dešinėje) ir jo sūnus – imperatoriaus rūmų leibgvardijos poručikas Aleksandras Tiškevičius (nuotrauka iš Kretingos grafo Aleksandro Tiškevičiaus, 1864–1945) šeimos albumo, kuris muziejui perduotas 1940 m., nacionalizavus dvarą). Sukurta apie 1885 m. Sankt Peterburge (Rusija), A. Pasečio fotoateljė. Fotografas A. Pazetis. Juozapas Tiškevičius (1830–1891) – Kretingos, Lentvario, Užutrakio ir Palangos dvarininkas, Palangos kurorto, I hidroelektrinės (1878 m.) ir telefono linijos (1882 m.) Lietuvoje ir Kretingoje įkūrėjas, rūmų ir fabriku Vilniuje savininkas. Mirė ir palaidotas Kretingoje. Vyriausiasis sūnus Aleksandras Tiškevičius (1864–1945) – Kretingos dvaro paveldėtojas, Duilovičių (Baltarusija) ir Ostrožakos (Ukraina) dvarininkas, Telšių apskrities garbės taikos teisėjas, Telšių gimnazijos įkūrimo iniciatorius, Kretingos katalikų bažnyčios rekonstrukcijos fundatorius, Vietinės rinktinės savanoris. 1944 m. pasitraukė į Vakarų, mirė ir palaidotas lietuvių karo pabėgėlių stovykloje Elstene (Vokietija). Nuotrauką restauravo Audronė Želvienė, (Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo cetras) 2008 metais. Inv. Nr. KM-IF7074.

Ankstyviausia jos nuotrauka padaryta 1876 m. Vilniaus fotoateljė „Czyż & Łopatynski“. Kitoje nuotraukoje grafienė su mažamete dukra įamžintos XIX a. 8 dešimtmetyje. Roberto Borchardo foto-studijoje Rygoje. Didesnė dalis kitų grafienės nuotraukų yra sukurtos XIX a. pab. – 1916 metais. Kretingoje ir Palangoje ją fotografavo pirmoji Lietuvoje moteris fotografė Paulina Mongirdaitė (1865–1919). Kelionių po Vakarų Europos kurortus ir žymias vietas metu ją 1908 m. įamžino Kanų fotografas H. Gaudichonas, XX a. 1 deš. – Romos fotografas G. Felici. Yra išlikusi ir Klaipėdos fotografo Oto Veidkės XIX a. 9 dešimtmetyje sukurta grafienės ir jos sūnaus Aleksandro nuotrauka. Su savo vyru Juozapu grafienė nuotraukoje įamžinta apie 1882–1885 m. Oto van Bošo (18??–

1895) fotoateljė Frankfurte prie Maino (Vokietija), taip pat apie 1880–1882 m. nežinomo fotografo darytoje grupinėje šeimos nuotraukoje. Iškalbinga yra 1896 m. viduryje Vilniaus fotografo Stanislovo Filibero Fleury (1858–1915) fotoateljė sukurta grajų Tiškevičių šeimos nuotrauka, kurioje grafiė Sofija įamžinta kartu su sūnumis Aleksandru, Vladislovu, Juozapu, Antanu, Feliksu, dukromis Marija, Sofija, Elena Klotilda, marčiomis Marija Puslovskā, Marija Kristina Aleksandra Lubomirskā, Elena Civinskā, Antanina Sofija Lonckā ir žentu Aleksandru Antanu Feliksu Ostrovskiu. Fotografija padaryta Vilniaus teismo rūmuose užbaigus įforminti grafo Juozapo palikimo dalybas.

1903 ir 1907 m. grafiė Sofiją su gausiu vaikaičių būreliu Palangoje fotografavo P. Mongirdaitė. 1907 m. nuotraukų yra du variantai, atspausinti keliais egzemplioriais.

Paskutiniųjų, apie 1915–1916 m. darytų grafiėnės nuotraukų autorė – P. Mongirdaitė. Trijose nuotraukose Sofija Horvat Tiškevičienė įamžinta su dukra Elena Klotilda Tiškevičiūte Ostrovskā ir sūnumi Vladislovu Tiškevičiumi Kretingos dvaro rūmų Raudonojoje salėje. Fotografijoje matosi rūmų interjero fragmentas su ožių galvų formos sieninėmis žvakidėmis ir dalimi J. Tiškevičiaus portreto. Šie dailės kūriniai yra išlikę ir eksponuojami Kretingos muziejuje. Apie 1916 m. darytoje nuotraukoje Sofija nufotografuota sėdinti savo kambaryje priešais langą prie stalo, ant kurio guli maldaknygės, stovi krucifiksas ir yra įrėmintas Švč. Mergelės Marijos paveikslas (šie daiktai liudija, kad grafiėnė buvo giliai tikinti moteris), ant šoninio stalo – keletas įrėmintų Kretingos dvaro šeimninkei brangių artimųjų nuotraukų.

Ilsėdamiesi Vakarų Europos kurortuose grafi Tiškevičiai užmegzdavo artimus ryšius su kitų kraštų didikais, pasikeisdavo nuotraukomis. Apie tai liudija Kaufmano ir Keselerio fotoateljė Bad Kreuznache (Vokietija) daryta prancūzų grafo Mišelio de Boreto nuotrauka su 1868 m. Wiesbaden'e rašyta dedikacija: „À Mme la Cm Sophie, et Mr le Cte Joseph Tyszkiewicz. Carte de visite pour Landwarowo de la part d'un absent et d'évone Serviteur Cte Michel de Boret. Ce 1 Nov. 1868 Wiesbaden“.

Tarp nuotraukų yra du Sofijos mamos Klotildos Volodkovič Horvat (1810–?) portretai, sukurti 1876–1880 m., Juozapo mamos sesers Terezos Zabelos 1884 m. portretinė nuotrauka, Pinsko (Baltarusija) fotografo V. Rendelio 1907 m. fotografuotos Sofijos sesers Jadvygos (1836–1916) ir jos vyro, Dereševičių dvarininko Jeronimo Kenevičiaus (1820–1911) auksinių vestuvių nuotraukos, Juozapo brolio, Trakų Vokės dvarininko Jono Vytauto Emanuelio Juozapo Tiškevičiaus (1831–1892) portretinė nuotrauka.

Iš fotografijų sužinome, kad Kretingos grajų Tiškevičių sūnūs nuo mažens mokėsi Sankt Peterburgo uždaroje karinėje vidurinėje mokykloje, skirtoje privilegijuoto luomo berniukams (kadetų korpusė). Jie fotografuodavosi pas Konstantiną Šapirą, K. Andersoną (1880 m.), S. Ptašinskį (1879–1880 m.), fotoateljė „Levitsky ir Sūnus“. Vienoje iš fotografijų visi broliai kariūnai, o Aleksandras – jau karininkas, apie 1884 m. įamžinti su trimis neatpažintais karininkais vienoje iš Sankt Peterburgo fotoateljė. Grįžę atostogauti į Lietuvą, jaunuoliai apsilankydavo Vilniaus fotoateljė „Czyż & Łopatynski“ ir pas Klaipėdos fotografą Otą Veidkę.

Gausiausią Tiškevičių nuotraukų grupę sudaro vyriausiojo Juozapo ir Sofijos sūnaus Aleksandro Tiškevičiaus (1864–1945) šeimos nuotraukos.

Palangos grafiėnės Marijos Tiškevičiūtės (1871–1943) portretas. Fotografuota XIX a. pab. Klaipėdoje, K. Zybergo fotoateljė. Nuotraukos autorius – Karlas Zybergas. Marija Tiškevičiūtė – vyriausia grafo Juozapo Tiškevičiaus (1830–1891) ir Sofijos Horvataitės (~1839–1919) duktė, Kumponų (Kretingos r.) dvarininkė, knygešių rėmėja, katalikiško laikraščio „Tėvynės Sargas“ bedradarbė, pirmojo lietuviško darželio įkūrėja (1898 m.), Sibiro kankinė. Nuotrauka saugota Marijos vyriausiojo brolio, Kretingos grafo Aleksandro Tiškevičiaus šeimos archyve, 1940 m., nacionalizavus Kretingos dvarą, fotografija buvo perduota Kretingos muziejui. Ji čia saugoma iki šiol. Fotografijos inventorinis numeris yra KM IF-7029.

Aleksandras augo Lentvaryje ir Kretingoje, mokėsi Ust Ižoros (prie Sankt Peterburgo) karo inžinerijos mokykloje. Apie mokslą joje liudija Sankt Peterburgo fotografo S. Solovjovo fotoateljė daryta kariūno Aleksandro nuotrauka, kurios reverse išliko 1883 m. rugpjūčio 1 d. įrašyta dedikacija: „Drogiemu przyjacielowi Bronisławowi Kowalewskiemu, jako wspomnienie trzech lat razem spędzonych w szkole Inżyniernej, w pełnym przekonaniu, że przestrzeń mająca nas rozdzielić, nie zmniejszy wzajemnego przywiązania, i zostanie my na zawsze: szczeremi, prawdziwemi przyjaciołmi. Aleksander Tyszkiewicz. Ujść-Iżora 1-go Sierpnia 1883 r.“ [Brangiam bičiuliui Bronisławui Kowalewskiu, Inžinerijos mokykloje kartu praleistų trijų metų atminčiai, su tvirtu įsitikinimu, kad mus turintis išskirti atstumas nesumažins abipusio prisirišimo ir visiems laikams liksime

(Nukelta į 44 p.)

Sofija Tiškevičienė su dukra Marija Tiškevičiūte, marčia Marija Tiškevičienė ir anūkėmis dengtoje vasarinėje terasoje Kretingoje. XX a. 2 dešimtmetis. Fotografijos autorius nežinomas. Nuotrauka saugota Kretingos grafo Aleksandro Tiškevičiaus rūmuose, o nacionalizavus dvarą 1940 m., perduota Kretingos muziejui, kur ji saugoma iki šiol. Inv. nr. KM IF-6848. Prie stalo kairėje pusėje sėdi grafiė Sofija Tiškevičienė (~1839–1919), kairėje – jos marti Marija Puslovskaitė-Tiškevičienė (1866–1939). Už jų stovi Sofijos duktė Marija Tiškevičiūtė (1871–1943) ir trys neatpažintos paauglės mergaitės baltomis suknelėmis.

Sofijos Tiškevičienės (1839–1919) ir jos anūkių portretas Palangos naujųjų dvaro rūmų vestibulyje. Fotografuota 1907 metais. Nuotraukos autorė – palangiškė Paulina Mogirdaitė (1865–1916). Pirmoje eilėje ant grindų dešinėje sėdi kringiškiškas Kazimieras Viktoras Justas Marija (1896–1941); II eilėje į dešinę nuo S. Tiškevičienės – palangiškis Jonušas Marija (1900–1987); III eilėje iš dešinės į kairę pirmas – kringiškiškas Jurgis (1899–1939), III–VI – palangiškės Marija Kristina (?) (1897–1932), Sofija (1896–1945), Antanina (?) (1903–1921) ir Marija Teresė (1894–1935); abipus kolonos – kringiškiškiai Stanislovas (1888–1965) ir Aleksandra (1893–1983). Į Kretingos muziejų nuotrauka pateko 1940 m. iš nacionalizuotų Kretingos grafo Aleksandro Tiškevičiaus rūmų. Inv. nr. – KM IF-6850.

(Atkelta iš 43 p.)

nuoširdžiais, tikrais bičiuliais. Aleksandras Tiškevičius, Ust Ižora, 1883 m. rugpjūčio 1 d.]

Baigęs karo mokslus, Aleksandras tarnavo imperatoriaus gvardijoje. Išėjęs į atsargą, 1887 m. Vilniaus Aušros vartų koplyčioje susituokė su Marija Puslovskaitė. Šios koplyčios nuotrauką jis saugojo savo albume. Jaunoji pora iš pradžių gyveno Lentvaryje, dažnai lankydavosi Vilniuje, čia 1887–1890 m. užsukdavo į „A. Štrauso ir K^o“ fotoateljė. Po tėvo mirties M. ir A. Tiškevičiai persikėlė gy-

venti į paveldėtąją Kretingos rezidenciją. Gyvendamas Žemaitijoje, Aleksandras buvo paskirtas Telšių apskrities garbės teisėju, buvo renkamas į Rusijos Valstybės Tarybą, 1908–1912 m. prisidėjo prie Kretingos katalikų bažnyčios rekonstrukcijos.

Grafo A. Tiškevičiaus uošvis Stanislovas Puslovskis (1820–?) valdė Geldaugiško ir Panemunės dvarus, buvo Kauno apskrities bajorų maršalka. Jis įamžintas keliose portretinėse nuotraukose, kurios daugiausia darytos A. Štrauso fotoateljė Vilniuje, bei Aleksandro šeimos grupinėse nuotraukose.

Uošvio garbei Stanislovu buvo pakrikštytas pirmagimis sūnus, kuris su seneliu ir mama nufotografuotas 1890 m. Franzensbadeno (dab. Františkovo) kurorto L. Grilicho fotoateljė, o apie 1903 m. – San Remo kurorto fotoateljė „A. Stender & Cie“. Stanislovas (1888–1965) mokėsi Liepojos berniukų gimnazijoje, studijavo teisę Jurjevo (Tartu) universitete, vėliau gyveno Varšuvoje ir buvo renkamas šio miesto burmistru. Stanislovo mokslo laikus primena Kretingos muziejuje saugoma Liepojos gimnazijos I klasės auklėtinių nuotrauka, sukurta 1900 m. Carlo Šulco fotoateljė. Jos reverse surašyti visų berniukų vardai ir pavardės, o nuotraukos savininką patvirtina violetinis spaudas, kuriame yra užrašas „Stanislaus Tyszkiewicz“.

Pirmąsias Aleksandro ir Marijos su vaikais Stanislovu, Juozapu ir Marija nuotraukas apie 1895–1896 m. sukūrė Kauno fotografas Vaclovas Zatorskis (1862–1926). Dukra Marija 1896 m. kovo mėnesį mirė. Nežinomo fotografo nuotraukos liudija, kad ji buvo pašarvota Kretingos rūmų kambaryje, o prieš laidotuves – Žiemos sode.

Šeimai pagausėjus, apie 1905 m. Palangoje, P. Mongirdaitės fotoateljė, buvo padaryta šeimyninė grafių Tiškevičių nuotrauka. Joje Aleksandras įamžintas kartu su žmona Marija, uošviu Stanislovu Puslovskiu, sūnumis Stanislovu, Kazimieru, Jurgiu, dukromis Aleksandra, Ona Marija ir Izabele.

Kretingos muziejaus grafių Tiškevičių nuotraukų rinkinyje yra keletas portretinių XIX a. pab. – XX a. 2 deš. Aleksandro nuotraukų, kurias sukūrė Romos fotografas Pranciškus Faliceti ir Sankt Peterburgo fotoateljė „H. Reutz & F. Schrader“ bei grafių giminitis fotografas Benediktas Henrikas Tiškevičius. Yra išlikęs ir XX a. pr. Krokuvos fotoateljė „Kuczyński i Gürtler“ sukurtas Aleksandro žmonos Marijos portretas.

Įdomios Kretingos fotografo Igno Stropaus (1884–1959) apie 1914–1915 m. darytos grupinės nuotraukos, kuriose grafas įamžintas kartu su Kretingos, Darbėnų ir Grūšlaukės dvarų ūkvedžiais. Tai vienos pirmųjų I. Stropaus nuotraukų. Jų autorystę patvirtinta reverse esantis firminis spaudas su rusišku užrašu, nurodančiu, kad tai Kretingoje sukurta I. Stropaus fotografija.

Kitą gausią grafių Tiškevičių nuotraukų grupę sudaro Aleksandro jauniausiojo brolio, Palangos dvarininko Felikso Tiškevičiaus (1869–1933) šeimos nuotraukos.

Jaunystėje Feliksas tarnavo carinės Rusijos karininku. Šį jo gyvenimo tarpsnį atspindi Varšuvos fotografo Jano Meškovskio XIX a. 10 deš. daryta portretinė nuotrauka. Išėjęs į atsargą Feliksas 1893 m. vedė Antaniną Sofiją Loncką (1870–1953), Poznanės didžiosios kunigaikštystės politinio ir visuomenės veikėjo, Posadovo dvarininko Vladislavo Tomo Juozapo Lonckio (1821–1908) jauniausią dukrą. Šeimos rezidencija pasirinko Palangos dvarą, kuriame pastatė naujus reprezentacinius rūmus, įkūrė parką, rėmė naujos katalikų bažnyčios statybą, sukūrė Palangos kurorto infrastruktūrą. Jis kartu su

Marijos Tiškevičienės, tėvo Stanislovo Puslovskio, sūnaus Stanislovo Tiškevičiaus, dviejų dukterų ir nežinomų merginų portretas. Fotografiuota apie 1903 metus San Reme (Italija), A. Stederio fotografijos salone. Nuotraukos autorius A. Stederis. Iš dešinės į kairę sėdi Kretingos grafienė Marija Puslovska-Tiškevičienė (1866–1939), dukros Izabelė (~1900–?), Ona Marija (1897–?), tėvas Stanislovas Puslovskis (1820–?), stovi sūnus Stanislovas Tiškevičius (1888–1965). Už jų – dvi neatpažintos merginos puošiomis skrybėlaitėmis. Fotografiuota poilsinės kelionės į Italijos kurortus metu. Nuotrauka Kretingos muziejui perduota saugoti 1940 m., nacionalizavus Kretingos dvarą. Inv. nr. – KM IF-6876.

žmona įamžinti Bad Kissingeno fotografo Pilartzo, Vienos fotoateljė „Adčle“, „Kalmir & Székely“ ir fotografo Jozefo Lovy, palangiškės fotografės P. Mongirdaitės ir kelių neidentifikuotų fotografų XIX a. 10 deš. – XX a. 1 dešimtmetyje sukurtose grupinėse ir portretinėse nuotraukose.

Feliksas su Sofija susilaukė 10 vaikų, tačiau neišliko nei vienos nuotraukos, kurioje būtų įamžinta visa šeima ar bent didžioji dalis vaikų kartu su tėvais. Viename iš šeimos albumų saugoma nuotrauka, kurioje nufotografuoti parke žaidžiantys Palangos Tiškevičių ir jų artimųjų vaikai. Išliko ir apie 1905 m. sukurta nuotrauka, kurioje įamžinta Prancūzijoje, Biarritzo kurorte, poilsiaujanti grafienė Antanina Sofija su dukromis Marija Terese, Sofija, Marija Kristina ir sūnumi Jonušu Marija. Kitoje 1916 m. Šreiberhau (dab. Škliarska Poremba, Lenkija) datuojamoje nuotraukoje – rogutėmis nuokalno besileidžiantys Palangos grafų Tiškevičių vaikai Sofija, Marija Teresė, Alfredas Marija ir Alicija. Panašu, kad aistra fotografijai buvo užsikrėtusi vyriausioji duktė Marija Teresė (1894–1935), kurią vienoje iš 1913 m. darytų nuotraukų matome su fotoaparatu rankose stebinčių Romos panoramą.

Palangos grafų Felikso ir Sofijos dukra Sofija (1896–1945) tapo vienuole uršuliete, gyveno Romoje. Kretingos muziejuje eksponuojamas jos portretas, kurį 1899 m. nutapė dailininkė K. Mordasevič (Mordasiewicz). Tais pačiais metais portretą perfotografavo ir tiržavo Varšuvos fotografas Adomas Miunheimeris jaunas.

Kretingos muziejuje taip pat saugomas jauniausias Palangos grafų Tiškevičių dukters Antaninos (1903–1921) fotografijų albumas, datuojamas 1920–1921 metais. Vienoje iš čia esančių nuotraukų grafitė Antanina įamžinta kartu su jaunėliu broliu Alfredu Marija (1913–2008), kurį slaugydama susirgo mirtina liga. Iš pradžių Marija buvo palaidota Palangos rūmų koplyčioje, o 1955 m. jos palaikai perkelti į Palangos kapines.

Marijos ir Aleksandro Tiškevičių portretas su vaikais – Marija, Stanislovu ir Juozapu. Fotografiuota apie 1895–1896 m. iškilaus Kauno fotografo, portretisto Vladislovo Zatorskio (1862–1926) fotostudijoje. Nuotraukos autorius Vladislovas Zatorskis. Aleksandras Tiškevičius (1864–1945) – grafas, Rusijos imperatoriaus rūmų kamerjunkeris, Kretingos dvarininkas, Telšių apskrities garbės taikos teisėjas. Žmona: Marija Puslovska-Tiškevičienė (~1866–1939) – Gelgaudiškio ir Raudonės dvarininko, Kauno apskrities bajorų maršalkos Staislovo Puslovskio duktė. Vaikai: Stanislovas (1888–1965) – tarpukario Varšuvos burmistras; Juozapas (1890–1967) – Duilovičių (Baltarusija) dvarininkas; Marija (1891–1896). Nuotrauka saugoma Kretingos muziejuje. Čia ji pateko iš 1940 m. nacionalizuoto grafo Aleksandro Tiškevičiaus Kretingos dvaro. Nuotraukos inv. nr. – KM IF-6865.

Alfredas Marija 1939 m. baigė Sorbonos universitetą, grįžo į Lietuvą, o 1940 m. išvyko gyventi į Lenkiją. 1997 m. jam suteiktas Palangos miesto garbės piliečio vardas. Mirė Varšuvoje, palaidotas Palangos kapinėse, greta sesers Antaninos.

Tame pačiame Kretingos muziejuje saugomame albume yra grupinė nuotrauka, kurioje įamžinti Palangos grafaičiai Jonušas Marija (1900–1987), Feliksas (1905–1970), Stanislovas Marija (1907–1974), Marija Teresė (1894–1935) ir Antanina (1903–1921) su dvaro tarnautojais ir šeimininke Veronika Zalskaite.

Trečią nuotraukų grupę sudaro kitų Juozapo ir Sofijos Tiškevičių vaikų fotografijos.

Iš jų bene plačiausiai buvo žinomas teisininkas, gydytojas odontologas, kolekcininkas, Lentvario katalikų bažnyčios statybos rė-

(Nukelta į 46 p.)

Grafo Aleksandro Tiškevičiaus (1864–1945), Kretingos dvarininko, portretas. Sukurtas poilsinės kelionės metu apie 1912–1914 m. Romoje (Italija), F. Felicetti fotografijos studijoje. Nuotraukos autorius Fračeskas Felicetis. Aleksandras Tiškevičius buvo Telšių apskrities garbės taikos teisėjas, 1912 m. išrinktas IV Rusijos Valstybės Dūmos atstovu, dirbo savivaldos komisijoje. 1909 m. įkūrė Telšių lenkišką gimnaziją, 1912–1915 m. vadovavo Kauno žemės ūkio draugijos Telšių skyriui. 1915 m. evakavosi į Sankt Peterburgą, dirbo Vidaus reikalų ministerijos Petrogrado Ypatingojo pasitarimo karo pabėgėliams remti reikalų vedėju, dalyvavo Petrogrado lietuvių draugijos nuketėjusiems dėl karo remti veikloje. 1918 m. grįžo į Kretingą, dalyvavo visuomeniniame ir politiniame gyvenime, 1944 m. pasitraukė į Vakarų, mirė Elstene (Vokietija). Nuotrauka Kretingos muziejui perduota 1940 m., nacionalizavus Kretingos grafių Tiškevičių dvarą. Nuotraukos inv. nr. – KM IF-6880.

(Atkelta iš 45 p.)

mėjas, Lentvario dvarininkas Vladislavas Tiškevičius (1865–1936). Jis pasisakydavo prieš carą, todėl 1905 m. buvo ištremtas į užsienį. Būdamas tremtyje gyveno Italijoje. Milane įkūrė antikvariatą. Kai grįžo į Lietuvą, buvo išrinktas Rusijos Valstybės Dūmos delegatu. 1907 m. įsteigė Vilniaus mokslo ir meno muziejų, kuriam padovanojo Vakarų Europos tapybos darbų kolekciją.

Kretingos muziejaus Tiškevičių nuotraukų rinkinyje yra kelios portretinės Vladislavo nuotraukos, kurias sukūrė fotografai L. Kovalevskis (Varšuva), A. Štrausas (Vilnius), Alfredas Pesce (Neapolis), Sudermanas (Berlynas), Karlas Šulcas (Ryga). Čia saugoma ir Vladislavo bei jo žmonos Marijos Kristinos nuotrauka, daryta XX a. pr. fotografo B. H. Tiškevičiaus, kelios Marijos Kristinos nuotraukos, kuriose ji fotografo J. Mečkovskio įamžinta 1894 m. vykstant

Varšuvos pokyliui. Milano fotografo Luca Fortunato Comerio (1878–1940) nuotraukose užfiksuoti Vladislavo antikvariato, o vilniečio fotografo Adomo Daukšos nuotraukoje – Lentvario rūmų interjero fragmentai. Pora nuotraukų liudija, kad 1914–1918 m. Vladislavas buvo mobilizuotas į Rusijos imperijos kariuomenę, tarnavo papulkininkiu Karo sanitarijos tarnyboje.

Likusiose grafių Tiškevičių nuotraukose įamžinti jaunesnieji Vladislavo broliai Antanas ir Juozapas, seserys Marija, Sofija ir Elena Klotilda.

Antanas Tiškevičius (1866–1919) buvo Vilniaus pramonininkas ir pirklys, miesto valdybos narys ir pirmininkas, Vilniaus mokslo ir meno muziejaus draugijos vicepirmininkas. Išliko 4 portretinės jo nuotraukos, sukurtos Sankt Peterburgo fotoateljė „Levitsky ir Sūnus“ (XIX a. 9 deš.), Vilniaus fotografo A. Štrauso (XIX a. pab.) ir nenustatytų fotografų. A. Tiškevičius yra įamžintas ir keliose muziejuje saugomose grupinėse nuotraukose.

A. Tiškevičiaus brolis Juozapas Tiškevičius (1868–1917) šalia Trakų įkūrė Užutrakio majoratą. Jį atpažįstame nežinomo Sankt Peterburgo fotografo apie 1884 m. darytoje kariūnų ir karininkų Tiškevičių nuotraukoje, S. Fleury 1896 m. Vilniuje sukurtoje grafių Tiškevičių šeimos nuotraukoje. Išliko ir Sankt Peterburgo fotoateljė „Levitsky ir Sūnus“ XIX a. 9 dešimtmetyje sukurta J. Tiškevičiaus ir jo brolio Antano nuotrauka bei fotografo Levitsky XIX a. pab. padaryta portretinė Juozapo Tiškevičiaus fotografija.

Jų vyriausioji sesuo Marija Tiškevičiūtė (1871–1943) visą savo gyvenimą paaukojo savišvietai ir labdarinai veiklai. Kretingos dvare Marija 1898 m. įkūrė pirmąjį Lietuvoje lietuvišką vaikų darželį, finansiskai rėmė išsilavinimo siekusias gabias dvaro tarnautojų ir miestelėnų dukras.

Marija įamžinta daugelyje grupinių Tiškevičių giminės nuotraukų, iš kurių viena įdomesnių – XIX a. pab. Krokuvos fotografo Juozapo Sebaldo (1853–1931) daryta merginų nuotrauka, įamžinusi ir to meto mados stilių. Portretinės nuotraukos liudija, kad Marija mėgo keliones. Jų metu yra nusifotografavusi Dublino fotoateljė „Werner & Son“, Vilniaus fotoateljė „Moderne“, pas Klaipėdos fotografą Karlą Zybergą, Varšuvos fotografą J. Mečkovskį. Pastarasis ją įamžino Joanos d'Arc vaidmenyje, kurį ji atliko 1894 m. Varšuvos pokylyje. Vienoje nuotraukoje, darytoje žymaus Vilniaus fotografo Jano Brunono Bulhako (1876–1950), perfotografuotas nežinomo dailininko nutapytas Marijos portretas.

Marijos seserį Sofiją Dembinską (1874–1958) atpažįstame tik dviejose grupinėse šeimos nuotraukose. Portretinių jos nuotraukų Kretingos muziejuje saugomame rinkinyje nėra.

Fotogeniška buvo jauniausia Palangos grafitė Elena Klotilda Ostrovska (1876–1953). Nuotraukos liudija, kad ji ir jos vyras Korževo dvarininkas Aleksandras Antanas Feliksas Ostrovskis (1866–1904) labiausiai mėgo fotografuotis pas Varšuvos fotografą Janą Mečkovskį (1830–1889).

Išliko keletas ir XIX a. 9 deš. – XX a. 1 deš. P. Mongirdaitės sukurtų grupinių grafių Tiškevičių nuotraukų. Vienoje iš jų įamžinti XIX a. pab. senajame Palangos dvare labdaros akciją surengę grafai Tiškevičiai bei jų svečiai. Šios akcijos metu virėjais apsirengę Tiškevičiai gamino įvairius patiekalus ir jais vaišino į labdaros renginį bilietus nusipirkusius vasarotojus. Surinktos lėšos buvo paskirtos prieglaudoms ir našlaičiams išlaikyti. Šioje akcijoje dalyvavo senoji grafiė Sofija, jos dukros Marija, Sofija ir Elena Klotil-

Rusijos imperijos kavalerijos karininko Juozapo Tiškevičiaus (1830–1891) portretas, sukurtas apie 1860–1865 m. O. Noišeferio fotoateljė. Nuotraukos autorius O. Noišeferis. Juozapas Tiškevičius (Józef Tyszkiewicz, 1830–1891) – Lelivos herbo rusėnų kilmės Lietuvos-Lenkijos didikas, grafas, Rusijos imperijos kazokų kariuomenės karininkas, Kretingos, Lentvario, Užutrakio, Palangos, Duilovičių (Baltarusija) dvarininkas, rūmų ir fabrikų Vilniuje savininkas, Tiškevičių gimies II Biržų šakos Kretingos (Lentvario) atšakos pradininkas. Nuotrauka iš Kretingos grafo Aleksandro Tiškevičiaus (1864–1945) asmeninio archyvo Kretingos muziejui perduota 1940 m., nacionalizavus Kretingos dvarą. 2008 m. fotografiją restauravo Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centro restauratorė Nijolė Murelytė.

da, sūnūs Aleksandras, Vladislovas, Antanas, marčios Marija, Marija Kristina ir Elena.

Grafų Tiškevičių nuotraukų rinkinys nemažai informacijos teikia apie XIX a. II p. – XX a. I p. fotografijos kultūrą, fotografus, jų turėtas fotoateljė.

Daugiausia albumuose saugoma vizitinio (*Visit portrait*) (~109 x 66 mm) ir kabinetinio (*Cabinet portrait*) (~164 x 107 mm) formato nuotraukų. Jos priklijuotos prie kartono, kurio apačioje įspaustas ir dažais paryškintas fotografo vardas, pavardė ir adresas. Jų kampai suapvalinti, briaunos įstrižai nuklembtos ir dengtos aukso spalvos dažais, o pakraščius rėmina įvairių spalvų pastorinta ištisinė linija. Kartono reversą dažniausiai puošia spausdinta firminė vinjetė su augalinio ar geometrinio ornamento piešiniu ir informacija apie fotografą ar jo fotoateljė, spaustuvės pavadinimu. Didesnio formato nuotraukos priklijuotos prie įvairaus storio ir faktūros kartono, kuriame yra spaustuvėje spausdinta arba firminiu antspaudu atspausta informacija apie fotografą. Daugelis XX a. I p. sukurtų nuotraukų yra atspausta tik ant fotografinio popieriaus ir priklijuota prie albumų lapų, nenurodant nei fotografo duomenų, nei fotoateljė pavadinimo.

Daugumos Rusijos fotografų vinječių autorius yra Sankt Peterburgo spaustuvininkas I. Skamonis. Kai kurias vinjetes spausdino to paties miesto spaustuvė „Shirl i Skamoni“ bei E. J. Gleicmano spaustuvės Sankt Peterburge ir Maskvoje. Varšuvos fotografai L. Kovalskis naudojo Drezdeno spaustuvininko Paulo Leinerto, o J. Mečkovskis – Vienos spaustuvės „Türkel & Steiner“ paslaugomis. Vienos ir Franzenbadeno fotografui L. Grilichui firmines vinjetes gamino Bernhardo Vachtlio spaustuvė Vienoje, Frankfurto prie Maino fotografui O. Van Bošui – vietinė spaustuvė „Haake & Albers“, Romos fotografui Pranciškui Faliceti – Perelli G. Giuseppe spaustuvė Milane, o Milano fotografui L. F. Komeriui – kita vietinė spaustuvė „Cerasola & Giacomessi“.

Fotografė P. Mongirdaitė nuotraukas ženklindavo 4 būdais. Reprerentaciniais poreikiams naudojo Otono Flecko Varšuvoje spausdintą kartono kortelę, kurios averse po nuotrauka yra įrašas: „Paulina Mongird A POLONGA“, reverse – firminė vinjetė, vaizduojanti debesų, spindulių ir akanto lapų fone prie paletės su teptukais ir fotoaparato stovinčią alegorinę sparnuotą moterį, dešine ranka piešiančią ant popieriaus lapo, o kaire ranka prilaikančią šalia stovinčio amūro iškeltą fotografijų albumą, po kuriuo yra įrašas: „Pauline Mongird / A Polonga / Guv. Kurland“. Tačiau dažniausiai ji nau-

(Nukelta į 48 p.)

Vėžaičių grafiinės Volmerienės su kūdikiu rankose portretas, sukurtas XX a. pr. nežinomo fotografo. Saugoma Kretingos muziejuje (inv. nr. KM IF-7099). Muziejui perduota 1940 m. iš nacionalizuoto Kretingos grafų Tiškevičių dvaro.

COMTE MICHEL TYSZKIEWICZ
1826-1897

Photographie Bruckmann München

Kolekcininko, egiptologo, grafo Mykolo Tiškevičiaus (1826–1897) portretas. XIX a. pabaiga. Fotograviūra išleista Miunchene (Vokietija), Brukmano spaustuviėje. Mykolas Tiškevičius (Michał Tyszkiewicz, 1826–1897) – grafas, Biržų ir Gorodoko (Baltarusija) dvarininkas, Vilniaus archeologinės komisijos tikrasis narys steigėjas-globėjas, Sankt Peterburgo archeologijos draugijos narys, egiptologas, europinio masto kolekcininkas. Mirė Romoje (Italija). Jo senienų rinkinys 1898 m. buvo parduodas aukcione Paryžiuje, pateko į įvairius Amerikos bei Europos muziejus. Heliograviūros pakraščiai balti, kraštai nelygiai nukirpti. Apačioje, baltame laukelyje išspausdintas užrašas: „COMTE MICHEL TYSZKIEWICZ / 1828-1897 / Photogravure Bruckmann, Münche“. Nuotrauka į Kretingos muziejų pateko 1940 m. iš nacionalizuoto Kretingos grafo Aleksandro Tiškevičiaus dvaro. Šios nuotraukos inventorinis numeris yra KM IF-6933.

(Atkelta iš 47 p.)

dojo du firminius spaudus: vizitinio ir kabinetinio formato nuotraukų reverse atspausdavo kaspino dvišakiais galais pavidalo atspaudą su įrašu: „Wadwicz Mongird / Polangen“ (Wadwicz – bajorų Mongirdų šeimos herbo pavadinimas), o didesnio formato nuotraukų reverse – atspaudą: „ZAKŁAD / ARTYSTYCZNO - FOTOGRAFICZNY / PAULINY MONGIRD / w POŁĄDZE (Kurlandja)“ [Paulinos Mongirdaitės meninės fotografijos įmonė Palangoje (Kuršas)]. Paskutiniaisiais metais naudojo tamsios spalvos kartoną su sidabro spalvos įrašu apačioje: „P. Mongird“ (kairėje) „POŁONGA“ (dešinėje).

Kanų fotografas H. Gaudichonas naudojo du žymėjimo būdus. Pirmuoju atveju kartono kortelės averso apačioje yra įspaus-

įrašas „H. Gaudichon Pont-de-Grasse • CANNES •“, o didelio formato portretuose po atvaizdu kamputyje yra parašas smulkiu šriftu: „H. Gaudichon“.

Vilniaus fotografas S. F. Fleury didelio formato grupines nuotraukas žymėjo fotografinio popieriaus kampe giliai įspaudžiamu firminiu parašu: „S. Fleury“. Tokios pat praktikos laikėsi Liepojos fotografas C. Šulcas, naudojęs spaudą su įrašu: „C.Schultz / Libau“. Panašiai elgėsi ir Krokuvos fotografas J. Sebaldas, kuris aversą žymėjo giliai įspausu spaudu: „J. SEBALD“, o reverso viduryje atspausdavo violetinės spalvos firminį įrašą: „ZAKŁAD ART: FOTOGRAFICZNY / Józefa Sebalda / (dawniej W. Rzewuskiego) / w Krakowie“ [Juzefo Sebaldo (anksčiau V. Ževuskiego) meninės fotografijos įmonė Krokuvėje].

Firminiai įrašai liudija apie fotografų dirbtuvių adresą, pavadinimą ir savininkų pasikeitimus. Minėtas Krokuvos fotografo J. Sebaldo spaudas teigia, kad anksčiau fotoateljė priklausė garsiam lenkų fotografui Valery Rževutskui (1837–1888). Ją J. Sebaldas nupirko 1893 m. iš savo mokytojo įpėdinių. Klaipėdos fotografo O. Weidkės fotoateljė, veikusią Liepojos gatvėje (Libauer-Str. 23, 20), įsigijo fotografas Karlas Zybergas.

Nuotraukos padeda identifikuoti ir kai kurias vieno žymiausių Vilniaus fotografų Aleksandro Vladislavo Strauso fotoateljė istorijos detales. Ankstyviausios nuotraukos liudija, kad jis su Jaroslavu Brzozovskiu nuo 1876 m. Didžiojoje gatvėje turėjo fotoateljė „A. Strauss & J. Brzozovski“, kuri veikė Adamovičiaus (Adamowitsch), o vėliau – Šmidto name. Išsiskyręs su kompanionu, 1880 m. A. Strausas tame pačiame name įkūrė fotografijos firmą „Strauss & Co“, o persikėlęs į Bujko namą, fotoateljė pavadino „A. Strauss“.

Didelės vertės turi garsaus keliautojo, kolekcininko, fotografo, Raudondvario (prie Kauno) dvarininko, grafo Benedikto Henriko Tiškevičiaus (1852–1935) darytos fotografijos. Kaip fotografas jis debiutavo 1876 m. Filadelfijoje (JAV) surengtoje parodoje. 1894 m. surengė savo darbų parodą Lenkijoje, o 1899 m. Berlyno parodoje buvo apdovanotas aukso medaliu. Grafas gyveno Prancūzijoje, buvo Paryžiaus foto klubo (*Photo-Club*) narys. Kretingos grafų Tiškevičių rinkinyje saugomas jo darytas autportretas ir šeimos grupinė nuotrauka, Aleksandro ir Antano Tiškevičių portretinė nuotrauka, Vladislavo Tiškevičiaus ir jo žmonos Marijos Kristinos grupinė nuotrauka, sulankstomame krėsle sėdinčios jaunos moters portretas, grupinė grafienės Sofijos Tiškevičienės, jos dukters Marijos, sūnaus Antano Tiškevičiaus, giminaičio Benedikto Jono Tiškevičiaus ir grupės kitų svečių nuotrauka, daryta Kretingos dvaro parke. Savo fotografijas jis žymėjo apačios viduryje įspausu Tiškevičių giminės herbu „Leliwa“, kurį apačioje juosia kaspinas su užrašu: „B. TYSZKIEWICZ“. Kitų nuotraukų kartono apačios dešinėje pusėje atspausdastas aukso spalvos įrašas: „CTE B. TYSZKIEWICZ fecit“.

Kretingos muziejuje sukauptas grafų Tiškevičių nuotraukų rinkinys 2012 m. buvo suskaitmenintas ir visuomenei pristatytas Lietuvos muziejų portalo virtualioje parodoje „Grafai Tiškevičiai“. 2013 m. duomenys apie šiuos eksponatus pateikti į Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos duomenų bazę, viešinami šios sistemos portale www.limis.lt ir, dalyvaujant tarptautiniame senų nuotraukų skaitmeninimo ir sklaidos projekte „Europeana Photography“, pateikti į Europos kultūros paveldo portalą „Europeana“ www.europeana.eu.